

Kumush NARZIYEVA,
SamDU "San'atshunoslik" kafedrası o'qituvchisi
E-mail: narziyevakumush@mail.ru
Samandar MURANOV,
Sharof Rashidov nomidagi SamDU tadqiqotchisi
Email: muranovsamandar@mail.ru

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent v.b M.Boltayeva taqrizi asosida

SOME ASPECTS OF THE USE OF MODERN TECHNOLOGIES AND METHODOLOGIES IN THE DEVELOPMENT OF CREATIVITY ABILITIES OF STUDENT YOUTH

Annotation

This article discusses approximate parts of the development of students' creative abilities, that is, creative abilities, fluency of thinking, flexibility of thinking, technologies for the development of creative thinking, which are enhanced with the help of modern methods based on SMART technology. Creativity in the activities of circles, technologies for the development of creative abilities are highlighted with examples.

Key words: Creative thinking, brainstorming, digital technologies, flexibility, higher education system, creative thinking, SMART technology, originality, curiosity, creative development technologies.

O'QUVCHI YOSHLARNING IJODKORLIK QOBILYATLARINI RIVOJLANTIRISHDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALAR VA METODIKALARDAN FOYDALANISHNING AYRIM JIHATLARI

Annotasiya

Ushbu maqolada o'quvchi, talabalarning kreativlik ya'ni ijodkorlik qobiliyatlarini rivojlantirishning takribiy qismlari, fikrlashning ravonligi, fikrlashning moslashuvchanligi, ijodiy fikrlashni rivojlantirish texnologiyalari, zamonaviy metodlar yordamida, SMART texnologiya asosida, to'garaklar faoliyatida kreativlikni oshirish, kreativlik rivojlanish texnologiyalari misollar keltirilgan holda yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: Ijodiy fikrlash, aqliy hujum, raqamli texnologiya, moslashuvchanlik, oliy ta'lim tizimi, kreativ fikrlash, SMART texnologiya, orginallik, qiziquvchanlik, kreativlining rivojlanish texnologiyalari.

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ СОВРЕМЕННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ И МЕТОДИК В РАЗВИТИИ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ УЧАЩЕЙСЯ МОЛОДЕЖИ

Аннотация

В данной статье рассмотрены примерные части развития творческих способностей учащихся, то есть творческих способностей, беглости мышления, гибкости мышления, технологий развития творческого мышления, с помощью современных методов, основанных на технологии SMART, повышаются. Творчество в деятельности кружков, технологии развития творческих способностей освещены на примерах.

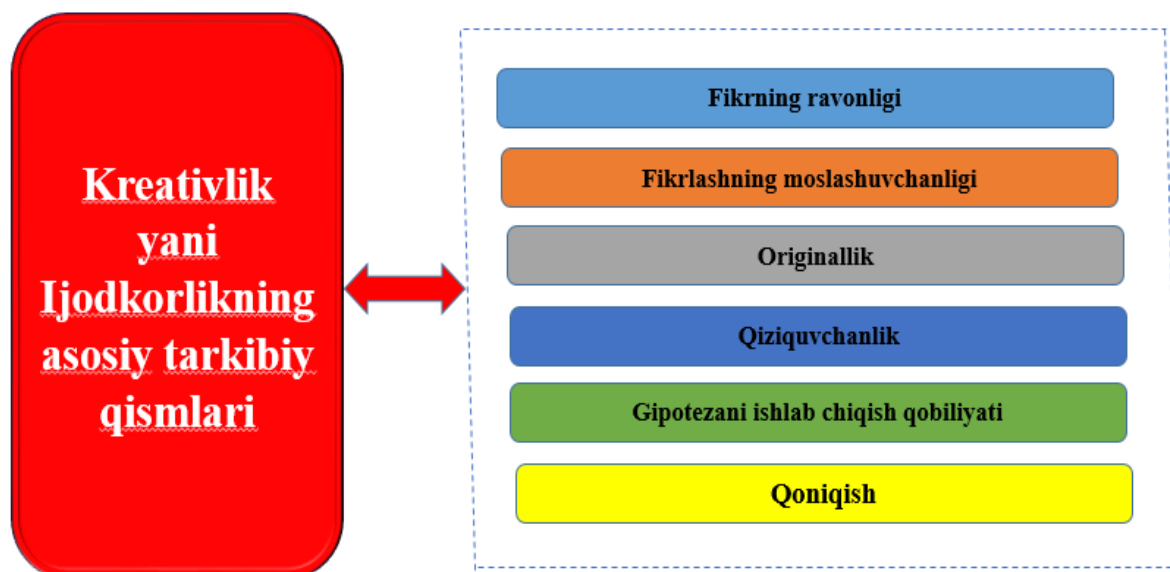
Ключевые слова: Творческое мышление, мозговой штурм, цифровые технологии, гибкость, система высшего образования, творческое мышление, SMART-технология, оригинальность, любознательность, технологии творческого развития.

Kirish. O'zbekiston Respublikasida shakllangan uzluksiz ta'lim tizimi barkamol shaxs va malakali mutaxasislarni tayyorlash jarayonining samarali tashkil etilishini ta'minlashga xizmat qiladi. Bu borada maktab - oliy ta'lim tizimi yetuk va ijodiy faol yoshlarni tarbiyalashga qaratilganligi bilan uzluksiz ta'lim tizimida o'zining muhim o'rniga ega.

"2022-2026 yillarda xalq ta'limini rivojlantirish bo'yicha milliy dastur"da uzluksiz ta'lim tizimining maktab, litsey, va Oily ta'lim muassasalarida shaxs ijodkorlik faoliyatini rivojlantirishga oid alohida talab va vazifalar qo'yilgan. Respublikamizda qabul qilingan ta'lim sohasiga oid me'yoriy hujjatlarda o'quvchi yoshlarning ijodkorlik faoliyatini rivojlantirishga erishishni asosiy maqsad qilib qo'yildi. Bu haqidagi kamchiliklar va ularni tuzatish to'g'risida ta'lim tizimidagi mavjud umuta'lim va kasb-hunar dasturlari o'rtasida uzviylik va vorislikni sababli tayanch va o'rta maktab bitiruvchilarida kasbga yo'naltirganlik va mehnat faoliyati ko'nikmalari shakllanmay qolyapti. Natijada yigit vaqizlar o'z qobiliyatlari, istaklari, ijodiy va mehnat moilliklariga monand hayot yo'lini belgilab olishda jiddiy qiyinciliklar sezishmoqdalar.[1] Bugugi kunda bu muammo yanada dolzarblashmoqda.

Kreativlik yani ijodkorlik nima? Bu kontseptsyaning eng oddiy ta'rifi quyidagicha: kreativlik - bu moddiy yoki ideal tabiatning yangi mahsulotini yaratish jarayoni. Kreativlik maxsus ijodkorlik deb ataladi va ishoniladi. Pedagogik, psixologik, falsafiy va uslubiy adabiyotlar "ijkreativlik" yani "ijodkorlik", "ijodiy fikrlash" atamalarini bilan to'la. Ijodiyat - shaxsning ijodiy qobiliyatlari, an'anaviy yoki qabul qilingan fikrlash tarzidan chetga chiqadigan va mustaqil omil sifatida iqtidorlilik tarkibiga kirgan tubdan yangi g'oyalarni yaratishga tayyorligi bilan ajralib turadi. [2]

Ijodkorlikning asosiy tarkibiy qismlari quyidagilardir (1-rasm)

1-rasm. Kreativlikning asosiy tarkibiy qismlari.

O'smirlarda ijodiy fikrlashni rivojlantirish uchun pedagoglar turli xil o'yin usullaridan foydalanadilar. [4]

Tadqiqot metodologiyasi. Texnologiya darslarida ijodiy fikrlash usullari muqobil va analogiyalarni qidirish usuli. Turli xil vazifalar va echimlar bilan o'z -o'zidan fikrlash bilan tavsiflanadi. Boshda tug'ilgan har bir variant bo'yicha aniq ishni talab qilmaydi. Shunday qilib, u butun umr davomida to'plangan barcha tajribalardan foydalanib, yechim topishga imkon beradi. -"Aqliy hujum".

Bu mashhur usul XX asrning 30 -yillarida yaratilgan. Uning o'ziga xos xususiyati tanqidni taqiqlashda yotadi, ya'ni u g'oyalari avlodidan ajralib chiqadi. Masalan, guruh 10 ishtirokchidan iborat bo'lib, 40 daqiqa ichida ular berilgan mavzu bo'yicha o'z fikrlarini bildirishlari kerak bo'ladi. Har qanday fantaziyalarga ruxsat beriladi: o'yindan xayolgacha va xatolargacha. Ma'lum bir vaqtda hayajon boshlanadi, bunda ishtirokchilarda g'oyalari beixtiyor shakllanadi va miya eng aql bovar qilmaydigan gipotezalarni ilgari sura boshlaydi. Miya hujumi sessiyasining yakunlanishi ishtirokchilar tomonidan taklif qilingan variantlarni batafsil tahlil qilish va baholashni nazarda tutadi. [3] Bu usulning asosiy afzalligi-har bir ishtirokchi egallagan nostandart fikrlash tajribasi.

Masalan, vazifa: siz bir stakan qaynoq suvni tezda sovutishingiz kerak. Qanday bo'lish kerak? Yechim talab qilinadi. Aniqlash: - Muammo bayonotida nima bor? Bir stakan, qaynoq suv, siz, oshxona va oshxonadagi hamma narsa muammoni hal qilish uchun manba. Biz texnikadan foydalanamiz: vositachi + jismoniy ta'sir (issiqning sovuqdan jismga o'tishi).

Talabalarning mumkin bo'lgan javoblari:

1. Sovuq suv, choy barglari yoki sut qo'shing.
2. likopchaga, katta idishga quyung.
3. Bir -biridan juda uzoq masofada tutib, stakandan ko'p marta to'kib tashlang.
4. Ko'p murabbo yoki shakar qo'shing.
5. Ortiqchasini to'kib tashlang.
6. Sovuq qoshiqlarni botirib aralashitiring.
7. Muzlatgichga, sovuq suv idishga, ... va hokazolarni joylashtiring.

Boshda qarorlar qabul qilish, yangi ma'lumotlarni yozish yoki fikrlarni tartibga solish uchun ishlatilishi mumkin bo'lgan ajoyib kreativ fikrlash texnikasi.

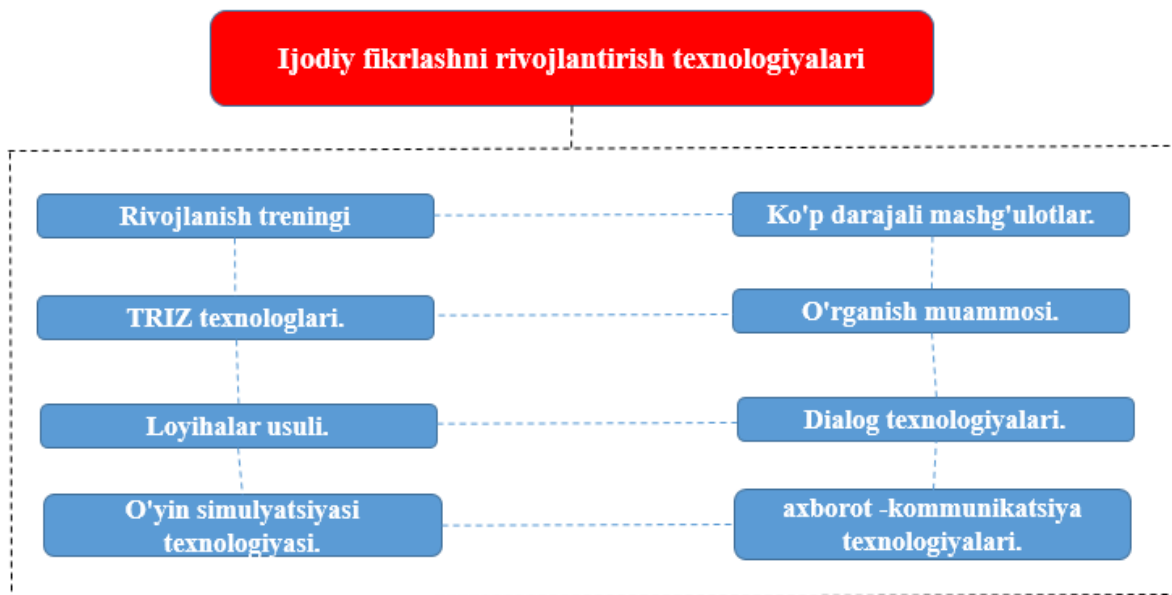
SMART xaritalar bilan qanday ishlash kerak:

- varaq katta bo'lishi kerak (A4 - minimal);
  - markazda paydo bo'lgan muammo yoki vaziyat tasvirini chizish kerak;
  - imzo qo'yilgan filiallar (muammoning asosiy kalit so'zlari) markazdan chiziladi, undan kichikroq "shoxlar" chiqadi; [5]
- blokli harflar, har xil rangli markerlar va boshqalarni ishlatish kerak.

Texnika ulanish sxemasini tuzishga, muammoning muhim nuqtalarini eslashga va muammoning vizual qiyofasini tiklashga yordam beradi.

Asosiysi, stereotipli fikrlashga e'tibor bermaslikni, o'ziga ishonishni va o'z fikrining kuchiga ishonishni o'rganish!

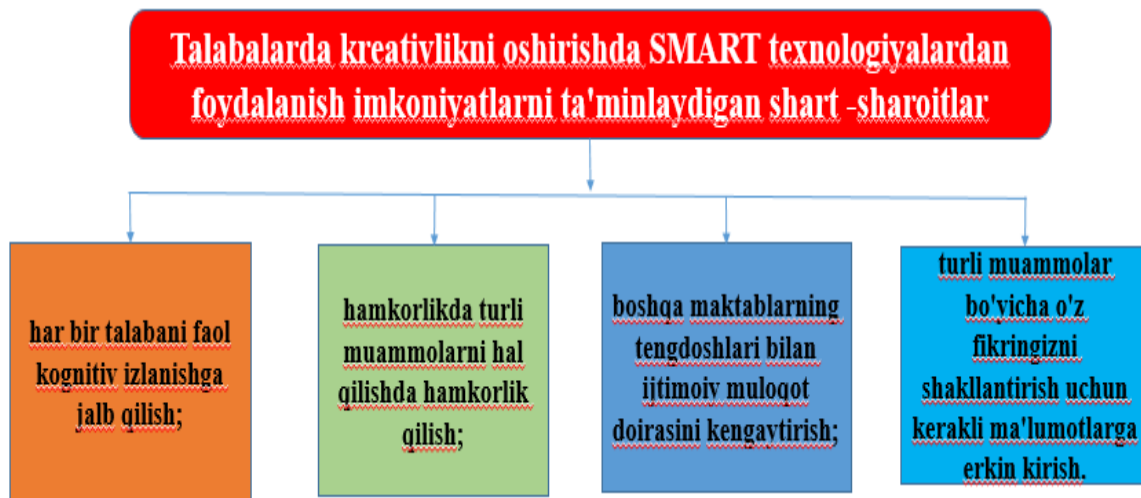
Ijodiy fikrlashni rivojlantirish texnologiyalari: (2-rasm)

2-rasm. Kreativ fikrlashni rivojlantirish texnologiyalari.

Demak, kreativ fikrlashni rivojlantirish uchun quyidagi shartlar bajarilishi kerak:

- an'anaviylikni o'rgatish uslubida, kundalik hayotda, monotonlikda, talabning shaxsiy tajribasidan ajralishdan saqlash;
- ortiqcha ish va ta'lim yuklanishining oldini olish;
- raqamli texnologiyalar yordamida turli usullar bilan kognitiv qiziqishni rag'batlantirish; - SMART faoliyat va tarbiyaviy ishlarning texnikasini maxsus o'rgatish, o'qitishning muammoli-qidiruv usullaridan foydalanish.

3-rasm. O'quvchi yoshlarda kreativlikni oshirishda SMART texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlarni ta'minlaydigan shart sharoitlar

Kreativ faoliyat talabning shaxsiyatini rivojlantiradi, milliy va axloqiy me'yorlarni o'zlashtirishga yordam beradi. Kreativlikni yaratib, o'quvchi talaba ularda hayotiy qadriyatlar, uning shaxsiy xususiyatlari haqidagi tushunchasini aks ettiradi. Voyaga etgan, ko'pincha o'z ijodiy qobiliyatini tanqidiy baholab, ularni ko'rsatishga ikkilanadi. Va olimlardan V. A. Suxomlinskiyning fikricha "Insonlar go'zallik, o'yinlar, ertaklar, musiqa, rasm, fantaziya, ijod olamida yashashi kerak". Xulosa qilib aytganxa har bir insonda kreativlik bo'ladi. Biz pedagoglarning raqamli texnologiyalar asridagi vazifamiz esa ushbu ichki kreativlikni uyg'otib to'g'ri yo'lni ko'rsata olishdir.

O'quvchi shaxsi ijodkorligini rivojlantirish izchil ravishda biri ikkinchisini o'rini to'ldiruvchi bosqichlardan iborat uzluksiz jarayon bo'lib ushbu jarayonning sifati muayyan pedagogik-psixologik shart-sharoitlarga bog'liqdir. Bu jarayonda o'quvchi o'g'il qizlarning aqliy va ruhiy rivojlanishida xarakterli o'zgarishlar yuz beradi, mehnat va o'rganishga bo'lgan ongli munosabat ham oshadi. Ruhiy va biologik taraqqiyotning o'ziga xos xususiyati shundan iboratki o'smir mustaqil rivojlanib boradi, lekin bu rivojlanish ko'plab qarama qarshiliklarni o'z ichiga oladi. Bu taraqqiyot o'quv jarayonida kechgani uchun ham to'g'ri tashkil etilgan o'quv faoliyati o'quvchi ruhiyati muvozanatiga ta'sir ko'rsatib uning turli fikr o'ylaridan chalg'ishga zamin yaratadi. Ayniqsa bu davrda diqqat, xotira, tafakkur jarayonlari rivojlanadi. Ayni shu davrda o'quvchi mustaqil fikrlashga intiladi. Shuning uchun ham ta'limda berilayotgan mustaqillik va to'g'ri tashkil etilgan o'qish va o'rganish sharoitlari samimiyluk muhiti, mustaqil fikrlashga – ijod qilishga o'quvchining o'zi asos solgan ijodiy faoliyatiga imkoniyat yaratib berish va undagi ijodiy tafakkurni rivojlantirish mumkin.

Bu jarayonni esa maktab va sinfdan tashqari ta'lim ya'ni, to'garaklarda ham amalga oshirish juda yaxshi samara berib kelmoqda. Chunki, to'garaklarning asosiy vazifasi o'qituvchining o'quvchi bilan individual shug'ullanishiga uning ijodkorlik xususiyatlariga erkinlik berib mustaqil fikrlarni tajriba qilib ko'rish imkoniyatini beradi. To'garak darslarida o'quvchining erkin fikrlashiga, erkin ijod qilishiga keng sharoit yaratib berilgan. O'quvchiga berilgan ixtiyoriylik imkoniyatida o'quv darslaridan farqli o'laroq u o'z xohishi bilan o'sha mashg'ulotlarni mustaqil o'zlashtirishga intiladi. Tabiiyki, sevimli mashg'ulotida talabani qiziqishlari yanada ortadi. Buning natijasida u yangilikka intiladi. O'quvchi to'garakda o'qituvchidan tashqari boshqa manbaalardan ham o'zi uchun kerakli bo'lgan ma'lumot yo'l-yo'riq va tajribalarini va tajribalarni izlash va o'zlashtirish imkonini beradi. Bu manbaalarga tajribali ustozlar tajribasi, bundan avval bajarilgan ishlar, internet tarmoqlaridan ma'lumotlar va shu kabi mustaqil izlanishlar misol bo'la oladi. Bu olgan ma'lumotlarni amaliyotda qo'llashga imkoniyat ochiladi. To'garak mashg'ulotlarida o'quvchi barcha yiqqan ma'lumot va tajribalarni amaliyotda mustaqil qo'llab ko'radi. Erishilmagan bosqichlariga ustozlari, yon atrofidagi o'zidan yuqori tajribaga ega bo'lgan o'quvchilar tajribalaridan o'rganib erishish imkonini ham mavjud. Demakki, dars jarayonidagi ta'lim tizimiga qo'shimcha, "to'ldiruvchi" sifatida to'garak sifatida to'garak mashg'ulotlari eng samarali vosita deb aytishimiz mumkin.

Xulosa. Har bir o'quvchining qiziqishlari keng bo'lishiga qaramay ma'lumotli faoliyatga layoqatli bo'ladi. Bu layoqatni o'quvchi o'zi hohlagan o'zi qiziqqan sohalarida ko'proq ko'rishimiz mumkin. Shunday ekan o'quvchilarni qiziqish va layoqati bo'lgan to'garaklardagina ijodkorlik xislatlarini to'liq rivojlantirishga erishish mumkin. Ijod qilish jarayonida o'quvchining to'g'ri va noto'g'ri g'oyalari fikrlari bir biriga taqqoslab o'quvchi uning noto'g'riligini ko'guncha imkon berish lozim. O'quvchi o'z xato- kamchiliklarini o'zi anglash darajasiga yetgandagina ijod qilishga, yangilik yaratishga erishadi. U o'zlashtirgan har bir elementlarni birlashtirib mujassamlab, mukammallashtirib dast avval o'zi uchun ya'ni, o'ziga ham yangilik bo'lgan yangilik yaratadi. Yaratgan ijod maxsuli boshqalar uchun katta taassurot o'yg'otmasada lekin bola uchun katta yutuq, qadirlil, shu bilan bir qatorda ijodiy ruhiyat ham bag'ishlaydi. Bu yangilikdan keyin o'quvchi mahalliy yangilik yaratishga erishadi ya'ni, o'z atrofidagi o'rtoqlari tengxo'rlari, jamoasi, oilasi orasida yangilik yaratadi. O'quvchining bu harakati samarasi u ulg'ayib egallagan kasbini davom ettirishi jarayonida kuzatishimiz mumkin.

ADABIYOTLAR

1. 2022-2026 yillarda xalq ta'limini rivojlantirish bo'yicha milliy dastur 2022yil
2. "Formation of students' creative thinking" A Multidisciplinary International Scientific Conference Hosted online from, Rome, Italy www.econferenceglobe.com November 25 th 2021
3. K.K.Narziyeva "Miniatura" o'quv qo'llanma. SamDU 2022yil
4. "Bo'lg'usi tasviriy san'at o'qituvchilarini innovatsion faoliyatga tayyorlashning ayrim masalalari" SamDU ilmiy axborotnoma 2021-yil, 4-son (128) Pedagogika/48-52betlar
5. "Oliy ta'lim talabalariga smart texnologiyalarni amalda qo'llashni tadbiq etish uchun qo'yiladigan talablar". "Ta'lim, fan va innovatsiya" Ma'naviy-ma'rifiy, ilmiy-uslubiy jurnal. 2021/4-son.....48-52betlar